

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту
Кафедра фінансових технологій і підприємництва

«До захисту допущено»
Завідувачка кафедри, д.е.н., проф.
_____ Лариса ГРИЦЕНКО
(підпис)
«_____» _____ 202__ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавр

зі спеціальності 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок
освітньо-професійної програми Банківська справа
на тему: Організація банківського нагляду в Україні
Здобувача групи БС-01а Матори Дмитра Вікторовича

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ Дмитро МАТОРА
(підпис)

Керівник ст.викл., к.е.н., доц. Ганна САЛТИКОВА _____
(підпис)

Консультант¹⁾ _____
(посада, науковий ступінь, вчене звання Ім'я та ПРІЗВИЩЕ) (підпис)

Суми 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту
Кафедра фінансових технологій і підприємництва

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувачка кафедри, д.е.н., проф.

Лариса ГРИЦЕНКО

_____ (підпис)

«_____» _____ 202__ р.

ЗАВДАННЯ

до кваліфікаційної роботи на здобуття освітнього ступеня бакалавр

Здобувача групи БС-01а інституту (центру) *БіЕМ*
спеціальності 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок
Матори Дмитра Вікторовича

Тема роботи: Організація банківського нагляду в Україні

Затверджено наказом по СумДУ № №0580-VI від «24» травня 2024 р.

Термін здачі здобувачем завершеної роботи «13» червня 2024 р.

Вихідні дані до роботи: нормативні й законодавчі акти, матеріали статистичної звітності, інструкції та положення, матеріали монографій, періодичних видань, підручників і навчальних посібників, дані фінансової звітності суб'єктів господарювання, організацій та установ тощо.

Зміст основної частини роботи (перелік питань для розроблення):

Теоретико-методологічні аспекти організації банківського нагляду.

Дослідження організації банківського нагляду в Україні та шляхи його удосконалення.

Аналіз поточного стану національної банківської системи. Проблеми і перспективи розвитку банківського нагляду в Україні

Дата видачі завдання: «08» квітня 2024 р.

Керівник ст.викл. кафедри, к.е.н, доцент Ганна САЛТИКОВА _____

(посада, науковий ступінь, вчене звання, Ім'я та ПРІЗВИЩЕ)

(підпис)

Завдання прийнято до виконання «08» квітня 2024р. _____

Дмитро МАТОРА

(підпис)

(Ім'я та ПРІЗВИЩЕ здобувача)

АНОТАЦІЯ

кваліфікаційної роботи на здобуття освітнього ступеня бакалавр

на тему: Організація банківського нагляду в Україні

Матора Дмитро Вікторович

Основний зміст кваліфікаційної роботи викладено на 49 сторінках, список використаних джерел із 33 найменувань. Робота містить 6 таблиць, 6 рисунків, а також 5 додатків.

Актуальність теми кваліфікаційної роботи: Організація банківського нагляду в Україні неможлива без належного науково-методичного обґрунтування, яке забезпечує стабільність банківського та фінансового ринку та захист інтересів вкладників. Банківський нагляд є ключовим механізмом регулювання банківської діяльності, що сприяє зменшенню ризиків і підвищенню надійності банківських установ. В умовах сучасної економіки України особливої актуальності набуває дослідження організації банківського нагляду, який є важливим елементом забезпечення фінансової стабільності та довіри до банківської системи.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження теоретичних та практичних аспектів організації банківського нагляду в Україні та визначення напрямів його вдосконалення.

Методи дослідження: теоретичного узагальнення, порівняння, аналізу та синтезу, індукції і дедукції – для визначення сутності та змісту поняття «банківський нагляд»; структурно-логічного аналізу – для побудови логіки та структури дослідження; аналізу та синтезу – для визначення тенденцій та особливостей розвитку банківського нагляду в Україні, виявлення факторів, які впливають на його ефективність; графічний – для наочного відображення положень та результатів дослідження.

Основний результат роботи: в роботі досліджено сутність, роль та значення банківського нагляду; визначено та систематизовано види банківського нагляду та механізми його реалізації, проведено оцінку стану організації банківського нагляду в Україні; обґрунтовано напрямки вдосконалення банківського нагляду для підвищення стабільності та надійності банківської системи.

Ключові слова: банківський нагляд, банківська система, фінансова стабільність, регулювання, банківські ризики.

ЗМІСТ

С.

Вступ.....	7
1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКОГО НАГЛЯДУ.....	10
1.1 Сутність, завдання та види банківського нагляду	10
1.2 Основні принципи організації ефективного банківського нагляду ..	15
2 ДОСЛІДЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКОГО НАГЛЯДУ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЙОГО УДОСКОНАЛЕННЯ	20
2.1 Аналіз поточного стану національної банківської системи.....	20
2.2 Проблеми і перспективи розвитку банківського нагляду в Україні. 26	
2.3 Напрями удосконалення організаційного механізму системи банківського нагляду в Україні з використанням закордонного досвіду	30
Висновки.....	39
Список використаних джерел	42
Додаток А Функції банківського нагляду та їх змістові характеристики....	45
Додаток Б Класифікація видів банківського нагляду в Україні	46
Додаток В Основні показники банківського сектору України	47
Додаток Г Напрями подальшого розвитку банківської системи України ...	48
Додаток Д Напрями вдосконалення банківського нагляду в Україні в умовах переходу до міжнародних стандартів.....	49

ВСТУП

Актуальність теми. Банківська система є фундаментом для стабільного економічного розвитку в будь-якій країні. І надійне її функціонування взагалі та окремих банків зокрема передбачає безперервний контроль за їхньою діяльністю. Банківська система, швидко реагувати на усі зміни на ринку, виявляючи готовність регулярно дивитися на політику та практику нагляду з новими змінами і тенденціями.

На даний момент є проблема розробки ефективної системи банківського нагляду для України, виходячи з урахуванням цих аспектів: мінлива природа економічної ситуації; військовий стан; неповнота ринкових перетворень у банківській сфері; обмежений досвід функціонування банків у воєнний час; низький рівень банківського капіталу та резервів для покриття ризиків відповідно до економічних потреб та якості банківських активів; недостатня ефективність системи внутрішнього контролю та аудиту у банківських установах; поточний стан банківського сектору.

Ефективний банківський нагляд дозволяє оперативно реагувати на порушення та негативні тенденції у діяльності банків за допомогою спеціальних заходів та інструментів, нормалізуючи і покращуючи їх фінансовий стан, а також забезпечуючи надійність і стабільність банківської системи та окремих банків. Волатильність фінансових ринків та зміни в нормативному середовищі потребують неперервного оновлення та вдосконалення банківського нагляду. Водночас є потреба у знаходженні оптимального балансу між забезпеченням універсальності застосовуваних критеріїв та необхідністю забезпечення гнучкості банківського нагляду. Від своєчасності та ефективності регулювання банківської діяльності залежить стабільність банківської системи, рівень довіри вкладників і кредиторів до банків, а також запобігання неправильному розподілу ресурсів і втратам капіталу через ризики, властиві банківській діяльності. Тому організація банківського нагляду, яка є важливим напрямком діяльності Національного банку України, потребує постійного розвитку, вдосконалення та впровадження єдиних принципів, методів і інструментів нагляду з їх безперервним удосконаленням.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження теоретичних та практичних аспектів організації банківського нагляду в Україні та визначення напрямів його вдосконалення.

Для її досягнення в роботі поставлено і вирішено такі задачі:

- дослідити сутність, завдання та види банківського нагляду;
- охарактеризувати основні принципи банківського нагляду;
- провести аналіз функціонування системи банківського нагляду в Україні;
- виявити проблеми і перспективи розвитку банківського нагляду в Україні;
- запропонувати напрями удосконалення організаційного механізму системи банківського нагляду в Україні.

Об'єктом дослідження є економічні відносини, що виникають в процесі функціонування національної банківської системи та реалізації банківського нагляду.

Предметом дослідження є особливості організації та реалізації банківського нагляду України.

Інформаційною основою дослідження стали теоретичні засади економічної науки та численні роботи українських і зарубіжних вчених з дослідження організації та ефективності банківського нагляду, законодавчі акти, що регулюють діяльність банків, зокрема, нормативно-правові документи, пов'язані з банківським регулюванням, статистичні дані НБУ щодо розміру капіталів банків України, їх структури.

Структура роботи. Кваліфікаційної роботи бакалавра складається зі вступу, 2 розділів, висновку, списку використаних джерел та додатків.

Практична значущість роботи полягає у можливостях використання результатів дослідження, а саме напрямів удосконалення організаційного механізму системи банківського нагляду в Україні з використанням закордонного досвіду у практичній діяльності.

1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКОГО НАГЛЯДУ

1.1 Сутність, завдання та види банківського нагляду

У сучасних умовах вітчизняна банківська система є одним із найбільш динамічних напрямів діяльності. Забезпечення стабільної функціонування банківської системи здійснюється через банківське регулювання та нагляд за комерційними банками. Банківський нагляд є специфічною формою відомчого контролю, яка включає систему моніторингу та регулюючих заходів, здійснюваних державою через центральний банк або уповноважені наглядові органи. Основною метою цього нагляду є забезпечення відповідності комерційних банків та інших фінансово-кредитних установ чинному законодавству та обов'язковим економічним нормативам.

Інакше кажучи, банківський нагляд спрямований на забезпечення ліквідності банків, зниження ризиків банківських операцій, захист інтересів вкладників і підвищення довіри суспільства до банківської системи та національної валюти.

Основні завдання банківського нагляду включають:

1. **Моніторинг ліквідності**: Регулярний аналіз здатності банків виконувати свої зобов'язання вчасно.
2. **Контроль платоспроможності**: Оцінка фінансової стабільності банків для забезпечення їх здатності покривати свої зобов'язання перед кредиторами та вкладниками.
3. **Забезпечення безпеки кредиторів та вкладників**: Вживання заходів для захисту інтересів усіх зацікавлених сторін у разі фінансових труднощів банку.
4. **Зменшення ризиків**: Оцінка та мінімізація ризиків, пов'язаних з банківськими операціями.
5. **Підвищення довіри до банківської системи**: Забезпечення прозорості та надійності банківських установ для зміцнення суспільної довіри.

Ефективний банківський нагляд допомагає підтримувати стабільність фінансової системи, запобігати фінансовим кризам та сприяти економічному зростанню. [4, с. 32].

Основні підходи до банківського нагляду представлені на рисунку 1.1.

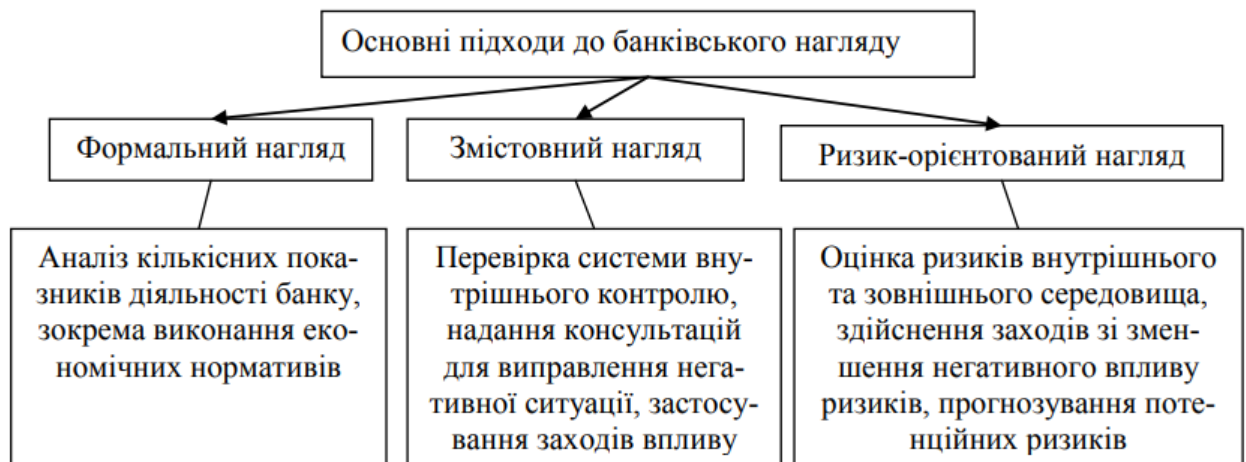

Рисунок 1.1 - Основні підходи до банківського нагляду

(сформовано на основі джерел [4])

Економічна природа, роль і значення банківського нагляду в забезпеченні стабільного розвитку банківської системи проявляються через виконання функцій, що визначають його місце в системі економічних відносин. (додаток А).

Основні цілі банківського нагляду включають [28, с. 339]:

- Захист від некомпетентного керівництва та зловживань з боку акціонерів і вкладників у кожному окремому банку.

- Підтримка стабільності на фінансовому ринку, що означає уникнення "системного ризику", коли банкрутство одного банку може призвести до банкрутства кількох інших, підриваючи довіру до банківської системи в цілому.

Зміст банківського нагляду визначається повноваженнями, встановленими Законом України "Про банки і банківську діяльність" та Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним

шляхом, або фінансуванню тероризму». У статті 58 Закону «Про Національний банк України» зазначається, що для захисту інтересів вкладників і кредиторів та забезпечення фінансової надійності банків Національний банк встановлює обов'язкові економічні нормативи. Ці нормативи мають забезпечувати контроль за ризиками, пов'язаними з капіталом, ліквідністю, наданням кредитів, інвестиціями капіталу, а також відсотковим і валютним ризиком.

Розглядаючи зміст банківського нагляду, виділяють організаційний, функціональний і правовий аспекти:

1. ****Організаційний аспект****: Банківський нагляд – це система державних органів, уповноважених здійснювати нагляд за діяльністю банків. Світовий досвід показує, що наглядова практика банків у різних країнах відрізняється не лише організаційними формами, але й органами, які її здійснюють. В Україні органами банківського нагляду є Національний банк України (НБУ) та Фонд гарантування вкладів фізичних осіб. Вони повинні забезпечувати належний і надійний нагляд за діяльністю банків, щоб вони діяли в межах правового поля, базуючись на законах і нормативних актах [28, с. 341].

2. ****Функціональний аспект****: Банківський нагляд розглядається як діяльність, що здійснюється уповноваженими державними органами для контролю за дотриманням банками законодавства та нормативних актів.

3. ****Правовий аспект****: Банківський нагляд – це постійний моніторинг діяльності непідпорядкованих йому юридичних осіб (банків) одним або кількома спеціальними державними органами з метою виявлення порушень банківського законодавства. Правова база, яка регламентує банківський нагляд в Україні, приведена до європейських норм і постійно вдосконалюється з урахуванням вимог Базельського комітету та за сприяння міжнародних фінансових організацій. Орган банківського нагляду повинен забезпечувати належний та надійний контроль за

діяльністю банків, щоб вона не виходила за межі законодавчої сфери та регулювалася законами і нормативно-правовими актами НБУ.

Ці заходи допомагають підтримувати стабільність банківської системи, захищати інтереси вкладників і кредиторів, а також зміцнювати довіру суспільства до банківської системи та національної валюти.

Нагляд за діяльністю банків за організаційними формами має включати такі види контролю:

- державний (з боку держави);
- суспільний (з боку суспільства);
- управлінський (з боку центрального банку та інших уповноважених органів нагляду)
- незалежний (з боку незалежних аудиторських фірм) [26, с. 58].

Банківський нагляд включає три види нагляду: вступний, попередній та поточний (рис. 1.2).

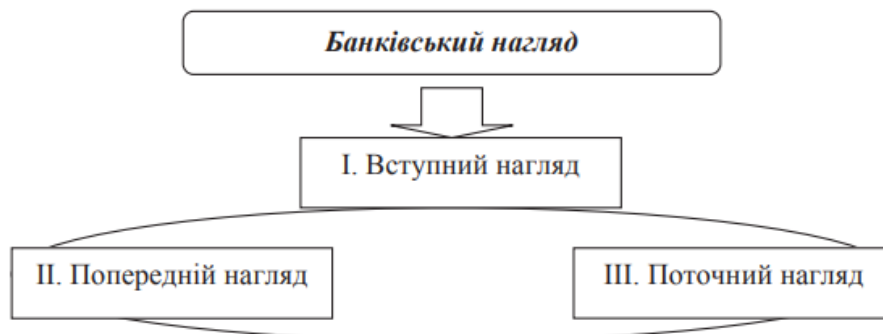

Рисунок 1.2 - Організація банківського нагляду

(сформовано на основі джерел [26])

Банківський нагляд розпочинається зі вступного нагляду, який здійснюється з метою чіткого та повного визначення вимог до отримання ліцензії на провадження банківської діяльності та поділяється на два етапи – державна реєстрація юридичної особи, яка бажає займатися банківською діяльністю, та затвердження особи, що займаються банківською діяльністю. Основною метою

вступного нагляду є відбір банків, які відповідають встановленим критеріям, і забезпечення умов для їх діяльності.

Іншим видом наглядової діяльності є нерегулярний нагляд (пруденційний/документальний нагляд), який виконується з метою виконання вимог обережного (оптимізованого за ризиком) банківської діяльності та включає заборону або обмеження певної банківської діяльності, що формує резерв для компенсації можливих втрат від активної банківської діяльності, установлення санкцій за порушення порушення банками економічних нормативів, порядку формування обов'язкових резервів тощо.

Поточний нагляд за банками виконується за допомогою перевірки, а також розробки та впровадження заходів щодо організаційного зміцнення та фінансової реструктуризації банків. Поточний нагляд базується на використанні методів та інструментів для огляду діяльності банків та розробки заходів щодо покращення їх фінансового стану [24, с. 129].

Розподіляючи банківський нагляд залежно від фаз, можна виділити такі види нагляду: вступний, пруденційний та ліквідаційний (рис. 1.3). Потрібно зазначити, що усі три види охоплюють застосування заходів впливу.

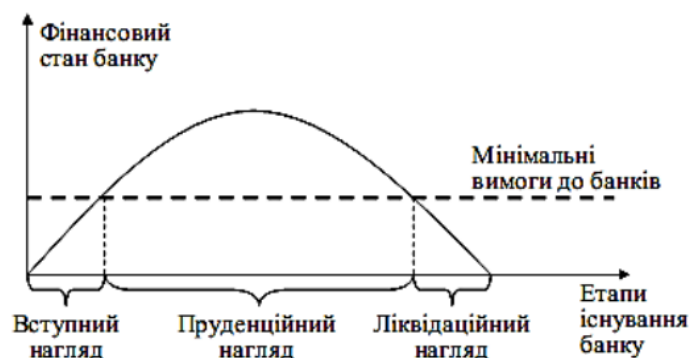

Рисунок 1.3 - Класифікація видів нагляду залежно від етапів існування банку (сформовано на основі джерел [24])

Головною метою первинний нагляд має на меті запобігання введенню в банківську систему коштів, одержаних злочинним шляхом, некомпетентних керівників. Пруденційний нагляд зосереджений збереження вимог є важливим

аспектом нашої діяльності. до банківської звітності, до якості активів банку, а також вимог до його капіталу та ліквідності. Зміст особливого нагляду за фінансово неспроможними та проблемними банками полягає в тому, щоб відновити нормальний режим роботи банку після потрясінь у банківській системі. Ліквідаційний нагляд забезпечує нагляд за процесом закриття з метою захисту вкладників і кредиторів банку на етапі задоволення їх вимог.

Варто доповнити запропоновану систему класифікації банківського нагляду ще одним суттєвим його видом, а саме – спеціальним контролем за проблемними та неплатоспроможними банками (додаток Б).

Таким чином, банківський нагляд є невід’ємною частиною банківського регулювання, більшість науковців розглядають це поняття як контроль за діяльністю банків на всіх етапах їх життєвого циклу з метою запобігання, мінімізації та запобігання негативним наслідкам їх діяльності. На нашу думку, найбільш прийнятним є визначення, що банківський нагляд – це вид відомчого контролю, система моніторингу і рішучих та скоординованих дій центрального банку та інших уповноважених органів регуляторних органів для забезпечення виконання комерційними банками законодавства. Отже, банківський нагляд є ключовим компонентом ефективного механізму державного регулювання банківського сектору економіки, який визначається певною класифікацією характерних атрибутів, специфічних функцій, видів та особливих завдань.

1.2 Основні принципи організації ефективного банківського нагляду

Ефективний банківський нагляд є однією з головних передумов стабільного економічного середовища. Гостра необхідність контролю за діяльністю комерційних банків пов'язана існуванням жорсткої конкуренції в банківському ринковому середовищі, що змушує окремі банківські інститути підвищувати ризик своєї діяльності для задоволення клієнта та отримання прибутку.

Організація банківського нагляду включає проходження наступних етапів [4, с. 206]:

- 1) реєстрація банку;
- 2) отримання банківської ліцензії;
- 3) здійснення банківського моніторингу – безвиїзна інспекція, а також виїзна цільова або комплексна інспекція банку у встановлені законом термін, якщо це необхідно;
- 4) вжити заходи щодо усунення недоліків у роботі банку: непримусові заходи (лист-попередження або лист із зобов'язаннями); примусові заходи (збільшення вимог до резервів, фінансові санкції, призначення тимчасового управління, перебудова чи припинення діяльності);
- 5) визначення рейтингової оцінки банку;
- 6) введення системи фінансового оздоровлення, що включає набір обов'язкових і добровільних заходів;
- 7) припинення діяльності банку в разі банкрутства або анулювання його ліцензії;
- 8) ліквідація банку у разі банкрутства або відкликання ліцензії.

Система банківського нагляду є комплексом упорядкованих інтересів, правил, норм і інструментів, що забезпечують контрольну діяльність банківського сектору. Ця система також включає організаційно-економічні механізми, які забезпечують ефективний нагляд і регулювання банківської діяльності. Формування такої системи повинно враховувати як індивідуальні, так і загальні аспекти взаємозв'язків між усіма елементами банківської системи, а також засоби і методи досягнення цілей державного регулювання банківської діяльності.

Правова інфраструктура надає центральному банку повноваження виконувати свої завдання щодо ефективного банківського нагляду від моменту створення банку до початку його ліквідації (в разі потреби). Основні принципи організації ефективного банківського нагляду включають [7, с. 29]:

- Багаторівневу систему банківського нагляду.
- Впровадження міжнародних стандартів і незалежної практики банківського нагляду.
- Постійне вдосконалення нормативно-методичного забезпечення наглядових процесів.
- Наукове, матеріально-технічне та кадрове забезпечення.
- Підвищення прозорості та відкритості щодо фінансового стану банків [4, с. 73].

У процесі розробки принципів враховані такі елементи:

- Основною метою нагляду є забезпечення стабільності фінансової системи та довіри до неї з боку вкладників і кредиторів.
- Наглядовий орган повинен мати операційну незалежність, необхідні ресурси, повноваження для отримання інформації від банків і право на примусове виконання прийнятих рішень.
- Наглядовий орган повинен розуміти характер ділової активності банків і вживати заходів для забезпечення належного управління ризиками.
- Наглядовий орган повинен забезпечити наявність у банків достатніх ресурсів для покриття ризиків, адекватного капіталу, належного управління, системи бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю.
- Тісна співпраця між наглядовими органами різних країн є об'єктивною необхідністю [7, с. 30].

Ефективність національного банківського нагляду визначається його відповідністю Основним принципам ефективного банківського нагляду, розробленим Базельським комітетом у 1997 році для зміцнення фінансової стабільності в усьому світі. На сьогоднішній день Україна досягла повної відповідності 11 принципам, серед яких контроль значної частки у власності банку, встановлення критеріїв інвестиційної діяльності банків, вимоги до капіталу,

контроль банківських кредитів пов'язаним особам, організація внутрішнього контролю та аудиту, повноваження застосовувати заходи впливу, загальний нагляд за міжнародною діяльністю тощо [4, с. 76].

Базельський комітет з банківського регулювання вважає, що дотримання усіма країнами наведених принципів сприятиме зміцненню фінансової стабільності як на національному, так і на міжнародному рівні. Комітет планує поглибити співпрацю з наглядовими органами різних країн, запропонувавши значні інвестиції в технічну підтримку та навчання персоналу. Наразі Комітет продовжує розробляти ключові елементи банківського нагляду, зокрема стандарти, що стосуються контролю банківських ризиків. У майбутньому Базельський комітет планує подальше зміцнення зв'язків з наглядовими органами в усіх країнах світу та збільшення інвестицій у технічну підтримку і навчання персоналу в країнах з перехідною економікою. Повне дотримання Базельських принципів у сфері банківського нагляду сприятиме створенню в Україні ефективного та розвиненого нагляду, що відповідатиме найкращим міжнародним стандартам [16, с. 133].

Ефективна система нагляду вимагає, щоб кожен орган нагляду за банками мав чітко визначені завдання та відповідальність. Вона повинна мати оперативну самостійність і відповідну матеріальну базу. Також необхідна відповідна законодавча база для нагляду, яка включає регулювання порядку отримання банківської ліцензії та подальший нагляд за ним; повноваження щодо виявлення відповідності піднаглядної організації вимогам законодавства, а також безпеки та стабільності банків, правового захисту підконтрольних суб'єктів. Необхідні також механізми обміну інформацією між керівниками та забезпечення їх конфіденційності.

Органи нагляду повинні визначити дотримання всіма банками вимог щодо достатності капіталу. Ці вимоги повинні відповідати рівню ризику, який бере на себе банк, а також визначати конкретні складові капіталу з урахуванням його здатності покрити будь-які збитки. Важливим елементом системи нагляду є незалежна оцінка кредитної та інвестиційної політики, практики та процедур

банку, а також поточне управління кредитними та інвестиційними портфелями. Органи нагляду повинні гарантувати, що банки розробили та дотримуються належної політики, практики та процедур для оцінки якості активів, достатності банківських коштів та резервів для покриття безнадійних боргів. Органи нагляду повинні оцінити політику банку щодо періодичних переглядів окремих позик, класифікації активів та створення резервів, забезпечити її регулярний перегляд та послідовне виконання.

Базові принципи становлять основу для створення відповідної системи спостереження. Необхідно враховувати місцеві особливості, що впливають на їх виконання. Ці стандарти є мінімально необхідними і самі по собі в деяких ситуаціях можуть бути недостатніми. Кожна країна має вирішувати, наскільки ці принципи можуть бути доповнені іншими вимогами. Функція банківського нагляду носить динамічний характер і покликана реагувати на розвиток ринку.

Таким чином, Банківський нагляд можна визначити як систему економічних та правових регулятивних заходів, які здійснюють органи державної влади або їх уповноважені представники для забезпечення стабільності, безпеки та ефективності банківського сектору. Ці заходи направлені на обмеження ризиків у банківській діяльності та формування достатніх резервів для компенсації можливих втрат. Національний банк України здійснює контроль за дотриманням банками законодавства України та стандартів, призначених для забезпечення стабільності, безпеки та ефективності банківського сектору, а також створення достатніх резервів для відшкодування можливих збитків, втрати активів та інших банківських операцій. Роль наглядового органу полягає у забезпеченні безпеки та надійності функціонування банків. Надійний та ефективний банківський нагляд – це суспільне благо, яке разом із зваженою макроекономічною політикою відіграє важливу роль у забезпеченні фінансової стабільності будь-якої країни. Витрати на банківський нагляд дуже високі, але, як показала практика, збитки від неефективного нагляду незрівнянно вищі.

2 ДОСЛІДЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКОГО НАГЛЯДУ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЙОГО УДОСКОНАЛЕННЯ

2.1 Аналіз поточного стану національної банківської системи

Максимізація доходу та забезпечення максимального рівня надійності завжди були головною метою банківського регулювання. Забезпечення стабільного прибутку, як основного стимулу банківської діяльності, серед множини аспектів фінансового планування є одним із найскладніших та малодосліджених. На даний момент банки значно знизили активність, кількість вкладів зменшилася, відсоткові ставки за кредитами зросли, а кількість проблемних активів зросла різко. Це справляє негативний вплив на прибутковість національної банківської галузі. Усі ці фактори вимагають від банків підвищення ефективності діяльності, вдосконалення методологій та забезпечення фінансової стабільності через краще використання банківських інструментів та надання послуг. Фінансовий стан банківської системи значно впливає на економічну ефективність країни, оскільки вона виконує роль фінансового посередника. З прикрістю констатуємо, що нинішні політичні та економічні труднощі в Україні негативно позначилися на показниках банківської системи, що вимагає детального вивчення цієї системи. Здійснимо аналіз кількості банків в Україні в розрізі діючі – державні – банки зі 100% іноземним капіталом (рис. 2.1).

Рисунок 2.1 – Кількість діючих банків в Україні в динаміці за аналізований період
(сформована на основі [33])

Аналізуючи цей графік, можна сказати, що загальна кількість банківських установ демонструє тенденцію до коливань в значних межах. Впродовж аналізованого періоду кількість діючих банків різко зменшувалась, скоротившись на 109 установ, що склало 61,9%. Це може бути наслідком дії різних факторів, серед яких головними вважаємо недовіра до банків взагалі, зростання курсу долара, що зробило валютні операції більш ризиковими, та війна на сході України, що підвищила ризики та знизила прогностичність економічної діяльності. Унаслідок цього відбулося скорочення сукупного капіталу банків, зменшення обсягів кредитування, що у підсумку призвело до зменшення кількості діючих банків в Україні.

Щодо державних банків, їх кількість також демонструє тенденцію до зменшення: за аналізований період їх кількість зменшилась на перший погляд незначною мірою – на 3 установи але це склало майже 43% у відносному вимірі. Цей показник ми трактуємо як вкрай значущий, оскільки приватні банки не можуть виконувати всі функції банківської системи, частина їх покладається виключно на банки державні.

Банки зі 100% іноземним капіталом аналогічно до попередніх типів демонстрували тенденцію до зменшення кількості впродовж аналізованого періоду, але з 2018 року ця тенденція стабілізувалася і кількість банків залишається на рівні 23 установи. Причиною скорочення банків з іноземним капіталом ми вважаємо ті трагічні сторінки національної історії, що спричинили загальний негативний вплив на всю економічну систему.

Звідси випливає необхідність більш ґрунтовного дослідження основних показників банківської діяльності за обраний період (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Базові показники банківського сектору за аналізований період, млрд. грн. (сформована на основі [33])

Показник	Рік										Відносне відхилення 2022/2013, %
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	
Доходи	168,9	210,2	199,2	190,7	178,1	204,6	243,1	250,2	273,9	357,5	111,7
Активи	1278,1	1316,9	1254,4	1256,3	1333,8	1359,7	1493,3	1822,8	2053,2	2351,7	84,0
Витрати	167,5	263,2	256,8	350,1	204,5	182,2	184,7	210,4	196,5	335,6	100,4
Власний капітал	192,6	148,0	103,7	123,8	161,1	155,0	199,9	209,5	255,5	215,8	12,0
Зобов'язання	1085,5	1168,8	1150,7	1132,5	1172,7	1204,7	1293,4	1613,4	1797,7	2135,8	96,8
Чистий прибуток (збиток)	1,4	-53,0	-66,6	-159,4	-26,5	22,3	58,4	39,7	77,4	21,9	1464,3

Детальний аналіз даних таблиці дає підстави зазначати, що загалом доходи банківського сектору зросли майже на 112% за аналізований період, що є позитивною тенденцією для аналізованого сектору. Проте після анексії Криму у 2014 році спостерігалось стрімке зниження доходів, яке тривало до 2018 року. Щодо витрат, то вони також збільшилися близька удвічі у 2022 році порівняно з базовим роком, тобто режим економії слабшав.

Впродовж періоду з 2014 по 2017 рік банківський сектор зазнавав збитків, зреагував на події на Майдані Незалежності та інші негативні фактори. З 2017 року прибуток банківського сектору не демонстрував чіткої тенденції, коливаючись в річище різних економічних та політичних чинників. Попри все загальний приріст прибутку склав вражаючі 1464,3%.

Зобов'язання банків зросли на трлн грн, тоді як капітал збільшився лише на 23,2 млрд грн, що вказує на значне підвищення фінансового навантаження. Зростання активів більш ніж на 80% є позитивним фактором, оскільки вони становлять закладають фундамент майбутніх економічних вигід для банківських установ.

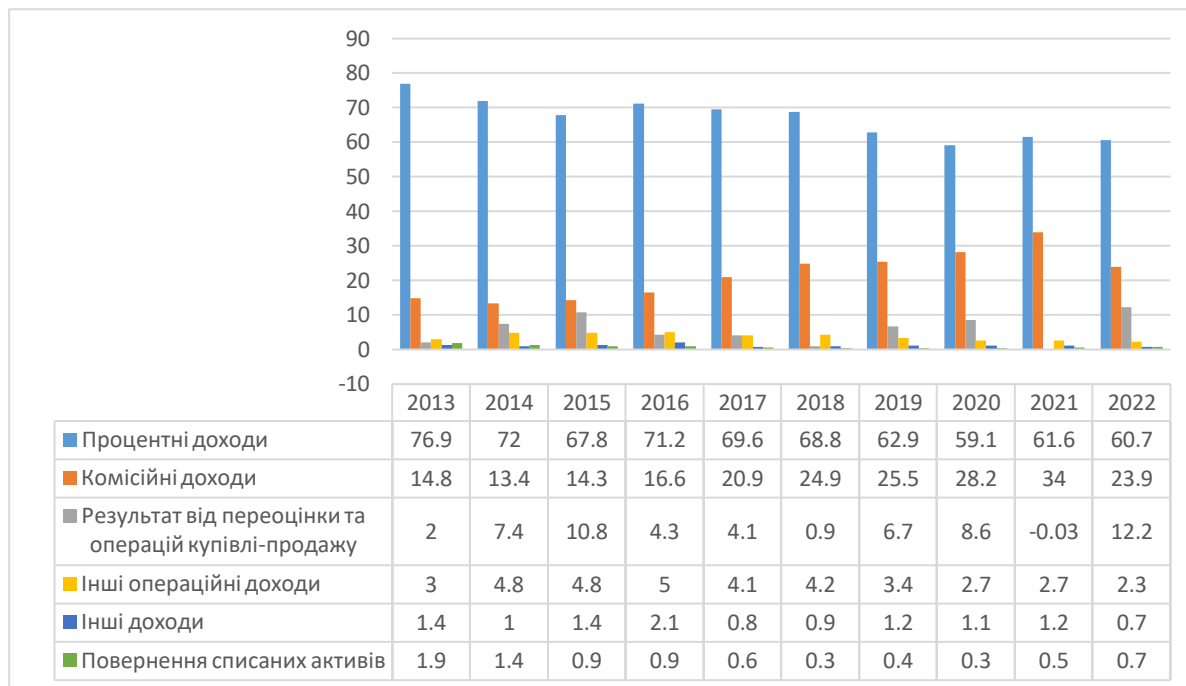

Рисунок 2.2 – Структура банківських доходів в динаміці за аналізований період (сформована на основі [33])

Для кращого розуміння складових економічної ефективності банківської діяльності розглянемо структуру доходів усієї банківської системи України за 2013-2022 роки (рис. 2.2). Цей аналіз допоможе визначити основні джерела доходів та витрат банків, а також виявити тенденції, які впливають на їх фінансовий стан і стійкість.

Аналізуючи рисунок 2.2, можна зробити наступні висновки:

– Процентні доходи: Ці доходи займають найбільшу частку в структурі доходів банків, проте їх частка зменшилася на 16%. Це може бути зумовлено зниженням процентної маржі, що негативно впливає на основне джерело доходу банків.

– Комісійні доходи: Частка комісійних доходів зросла на майже 10%, що свідчить про розширення спектру банківських послуг та операцій. Це позитивний знак, оскільки диверсифікація доходів може покращити фінансову стійкість банків.

– Результати від переоцінки та операцій купівлі-продажу: Цей показник коливався з року в рік, але загалом зріс на 10%. Це зростання можна пояснити коливанням курсу валют і нестабільною економічною ситуацією, спричиненою війною та пандемією.

– Інші операційні доходи та інші доходи: Їх частка зменшилася, що є негативним явищем, оскільки це впливає на сукупний дохід та загальний прибуток банків. Зниження цих доходів може свідчити про обмеження в додаткових джерелах прибутку.

– Повернення списаних активів: Частка цих доходів також зменшилася за аналізований період, що може свідчити про погіршення якості активів банків або недостатні заходи щодо їх повернення.

Для більш повного розуміння економічної ефективності банківської діяльності, розглянемо структуру банківських витрат за аналізований період (рис. 2.3). Цей аналіз допоможе визначити основні витратні статті та виявити тенденції, які впливають на фінансову стійкість банківської системи.

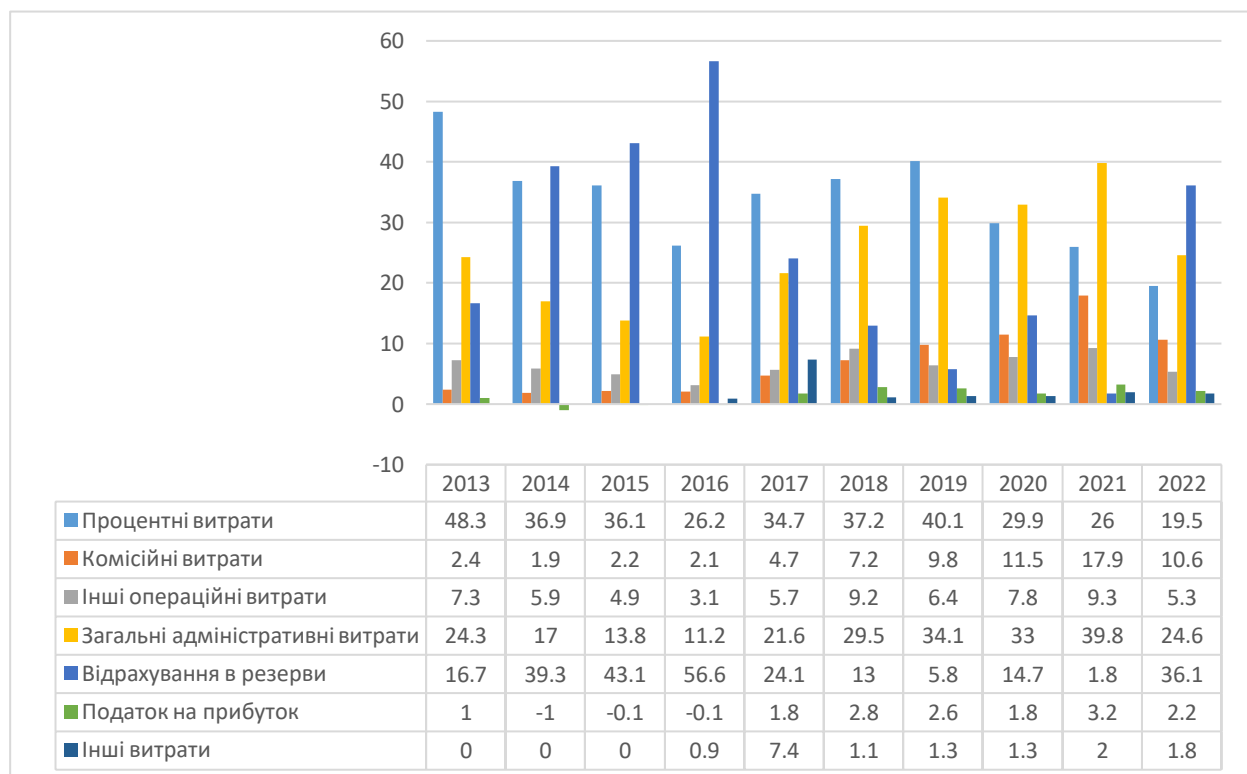

Рисунок 2.3 – Структура банківських витрат в динаміці за аналізований період (сформована автором на основі [33])

Аналізуючи вищенаведений графік, можна зробити наступні висновки:

– Адміністративні витрати: У 2022 році адміністративні витрати перевищили процентні витрати на 5%. Зазвичай процентні витрати займають перше місце в структурі витрат, але цього разу адміністративні витрати стали найбільшою статтею витрат.

– Процентні витрати: вони займають другу позицію серед витрат, становлячи п'яту частину. Це зумовлено збільшенням відрахувань в резерви через кризові явища, такі як пандемія, повномасштабне вторгнення, політична нестабільність та інші економічні труднощі.

– Комісійні витрати: У 2022 році комісійні витрати зросли майже на 10%, що є наслідком розширення спектру комісійних послуг. Це вказує на збільшення різноманітних банківських операцій та послуг, що супроводжуються комісійними витратами.

– Відрахування в резерви: За аналізований період відрахування в резерви коливалися, досягнувши максимального значення у 2016 році. Це може бути пов'язано з необхідністю резервування коштів для покриття потенційних збитків.

Доповнимо аналіз розрахунком окремих показників (табл. 2.2), що характеризують ефективність окремих операцій та банківництва загалом. Це допоможе виявити сильні та слабкі сторони банківської системи, а також визначити напрямки для подальшого вдосконалення.

Таблиця 2.2 – Показники ефективності банківського сектору України за 2013-2022 роки, % (пораховано на основі [33])

Показник	Рік									
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Відношення величини витрат до величини доходів	99,1	125,2	133,4	183,6	114,9	89,0	76,0	84,1	71,7	93,9
Відношення величини витрат до середньорічної величини активів	9,5	20,3	20,7	27,9	10,5	9,1	8,5	8,1	6,6	10,0
Відношення комісійного доходу до середньорічної величини активів	1,4	2,2	2,2	2,5	1,9	2,5	2,9	2,7	3,1	2,5
Відношення процентного доходу до середньорічної величини активів	7,4	11,7	10,5	10,8	6,4	7,0	7,0	5,7	5,7	6,4

На основі інформації, представленої в таблиці вище, операційна ефективність українських банків виявляється низькою.

– Витрати на здійснення активних операцій: Приріст витрат склав менше 1 % за аналізований період, що є малозначущим показником і вказує на негативну тенденцію в управлінні активними операціями.

– Прибутковість операцій: Спостерігається зниження прибутковості операцій, які приносять процентний дохід, оскільки зниження склало 1%. Це підтверджується зниженням відношення процентного доходу до середньорічної вартості активів.

– Комісійний дохід: Відношення комісійного доходу до середньорічної величини активів коливається в межах незначних межах 1-3%, що може свідчити про зниження питомої ваги активних операцій, які приносять додатковий дохід.

– Найважливішою банківською послугою є кредитування, тобто операції з надання тимчасово вільних та залучених ресурсів юридичним чи фізичним особам. Для більш детального аналізу операційної ефективності доцільно провести моніторинг суми виданих кредитів.

Розглянемо цей показник у наступній таблиці.

Таблиця 2.3 – Обсяги наданих кредитів за аналізований період рр., млрд. грн.
(сформована на основі [33])

Показник	Рік									
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Кредити надані	911,4	1006,4	1009,8	1005,9	1036,7	1118,9	1033,4	960,6	1065,3	1036,2
Кредити надані суб'єктам господарювання	698,8	802,6	830,6	847,1	864,4	919,1	821,9	749,3	795,5	801,4
Кредити надані фізичним особам	167,8	179,0	175,7	157,4	170,8	196,9	206,7	199,6	242,6	209,9
Інші надані кредити	44,4	24,8	3,5	1,4	1,5	3,9	4,8	11,7	27,2	24,9
Частка кредитів суб'єктів господарювання у загальній сумі кредитів, %	76,7	79,7	82,2	84,2	83,4	82,1	79,5	78,0	74,7	77,3
Частка кредитів фізичних осіб у загальній сумі кредитів, %	18,4	17,8	17,4	15,6	16,5	17,6	20,0	20,8	22,8	20,3
Частка інших наданих кредитів у загальній сумі кредитів, %	4,9	2,5	0,4	0,2	0,1	0,3	0,5	1,2	2,5	2,4

Проаналізувавши таблицю вище, можна відзначити, що загальна сума кредитів у 2022 році майже на 15% більше порівняно з базовим роком. Ця динаміка може свідчити про зростання попиту на кредити або про зміни в економічній кон'юктурі. Можливо, бізнес став більше залежати від інших джерел фінансування або змінилася структура економіки.

За останні роки збільшилася частка кредитів, наданих фізичним особам, що свідчить про зростання попиту фізичних осіб на кредити. Це може бути пов'язано з покращенням умов кредитування, зростанням рівня доходів населення або змінами у споживчих вподобаннях. Зростання попиту на споживчі кредити може також вказувати на підвищену активність у сфері купівлі нерухомості та автомобілів, а також на зростання витрат на освіту та медичні послуги.

Частка інших наданих кредитів зменшилася. Така негативна динаміка свідчить про зниження ролі інших видів кредитування, таких як кредити, надані органам державної влади та небанківським фінансовим установам. Це може бути

наслідком оптимізації державних витрат або змінами у регулюванні небанківського фінансового сектору.

Надійні банки є запорукою та фундаментом забезпечення фінансової стабільності. Розглянемо стійкість національної банківської системи.

Стійкість банків забезпечується через дотримання вимог регулятора, ефективне управління ризиками, наявність достатніх резервів капіталу та ліквідності, а також прозорість і довіру з боку клієнтів та інвесторів. Важливим аспектом є також адаптивність банків до змін у економічному середовищі та швидка реакція на нові виклики та можливості.

Таблиця 2.4 – Аналіз стійкості банків за аналізовані роки в 5тибальній оцінці (сформована автором на основі [34])

Банк	Рік									
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Укрсиббанк	4,6	4,3	4,4	3,9	4,4	4,5	4,6	4,2	4,2	4,4
Райффайзен Банк	4,1	4,2	4,2	4,4	4,7	4,6	4,8	4,7	4,3	4,3
Креді Акріголь Банк	4,5	4,5	4,7	4,4	4,1	4,1	4,6	4,3	4,3	4,2
Кредобанк	4,3	3,7	4,2	4,0	3,9	3,9	4,1	4,0	4,0	4,2
ОТП Банк	3,7	3,2	3,7	3,5	3,9	4,2	4,5	4,3	4,1	4,1
ПриватБанк	3,7	3,5	3,6	3,1	3,1	3,6	4,1	3,9	3,6	4,0
Універсал Банк	3,7	2,5	2,7	3,0	3,2	3,1	3,4	3,9	3,6	3,8
ПУМБ	4,1	3,8	3,6	3,1	3,5	3,7	3,9	3,7	3,6	3,7
Ощадбанк	4,8	3,8	4,1	4,1	3,7	3,7	3,9	3,5	3,3	3,6
Укрексімбанк	5,0	4,1	3,7	3,3	3,6	3,7	3,8	3,5	3,7	3,6

*рейтинг складено станом на 01.05.2024

Вищий бал індикує вищу фінансову стійкість та менший банківський ризик.

Проаналізуємо таблицю з метою формування загального розуміння архітектури банківського ринку та його найсильніших гравців:

– Укрсиббанк демонструє стабільну стійкість протягом багатьох років, з оцінкою близькою до 4,6. Це свідчить про дотримання гнучкої стратегії та ефективний ризик-менеджмент.

– Райффайзен Банк традиційно демонструє високий рівень стійкості з оцінкою в районі 4,4. Виключенням став лише 2017 рік.

– Кредобанк має стабільний рівень стійкості, який зазвичай коливається у вищесередніх межах більше 4.

– Креді Агріколь Банк демонструє загалом високий бальний рівень, але з негативною внутрішньою тенденцією з більш низькими бальними оцінками після 2016 року.

Інші банки, такі як ПУМБ, ОТП Банк, Універсал Банк, ПриватБанк, Ощадбанк та Укрексімбанк, також демонструють високу стійкість згідно бальної оцінки, хоча стійкості в оцінках не відзначається і вони демонструють широку волатильність, що і формує загальну тенденцію впродовж аналізованого періоду.

При цьому очевидно варто підкреслити, що фінансова стійкість банків формується не лише за рахунок внутрішніх факторів, що включають якість активів та менеджменту, в тому числі – ризик-менеджменту; в останні роки на нашу думку в нашій країні дія зовнішніх факторів і шоків превалує.

Дослідження виявило існування різних підходів щодо аналізу ефективності банківської діяльності. Один з таких підходів — це декомпозиційний аналіз доходності активів та капіталу, відомий як модель Дюпона (табл. 2.5). Модель Дюпона дозволяє детально аналізувати складові фінансової ефективності банку, включаючи маржинальність, оборотність активів та фінансовий важіль.

Таблиця 2.5 – Результати застосування моделі Дюпона за аналізований період (сформована на основі [33])

Показник	Рік									
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Рентабельність капіталу (ROE)	0,8	-30,5	-51,9	-116,7	-15,8	14,7	33,5	19,2	35,1	9,7
Рентабельність активів (ROA)	0,1	-4,1	-5,5	-12,6	-1,9	1,7	4,3	2,4	4,1	1,0
Мультиплікатор капіталу (МК)	6,6	8,9	12,1	10,1	8,3	8,8	7,5	8,7	8,0	10,9
Чиста маржа прибутку (NPM), %	0,1	-4,1	-5,2	-12,7	-1,3	1,1	2,7	1,5	2,6	0,7
Частка капіталу в активах, %	15,1	11,2	8,2	9,9	12,1	11,4	13,4	11,5	12,4	9,2

Сформована таблиця дає підстави для наступних висновків:

- Рентабельність капіталу (ROE) і на початку аналізованого періоду не сягав рівня у 1%. У 2014-2017 роках показник набув від'ємних значень, фіксує загальну збитковість банків у той період, що не означає, підкреслимо, збитковість кожного з них.

- Рентабельність активів (ROA) дублював тенденцію ROE, що ілюструє фінансові труднощі банківських установ.

- Мультиплікатор капіталу утримував відносно стабільний рівень значення протягом аналізованого періоду із незначними коливаннями.

- Чиста маржа прибутку (NPM) мала низьке значення у 2013 році, але продемонструвала значну позитивну динаміку, сягнувши понад 2,5 % після 2018 року. Проте 2022 рік та початок активної збройної агресії проти нашої країни негативно вплинув на всі економічні та фінансові процеси, в тому числі і на банківські, що відображаються показниками прибутковості.

- Спостерігаємо значну зміну структури капіталу та активів банків: частка капіталу в активах варіювалася в межах 8-15% протягом досліджуваних років.

Загальна картина формується таким чином, що у 2014-2017 роки українські банки стикалися зі значними труднощами, коли вони зазнавали втрат і мали низьку прибутковість. Проте в наступні роки банківський менеджмент можна оцінити позитивно, оскільки вдалося сформувати позитивну динаміку: були досягнуті високі значення аналізованих показників.

Основні фактори, що вплинули на ці зміни:

- Війна на сході України, яка почалася у 2014 році, створила значні економічні та фінансові виклики.

- Пандемія COVID-19, яка розпочалася у 2020 році, додала нових труднощів для економіки та банківської системи.

- Повномасштабне вторгнення в Україну у 2022 році, яке спричинило суттєві економічні потрясіння та погіршення фінансових показників.

Незважаючи на всі ці виклики, українські банки продемонстрували здатність до адаптації та покращення фінансових результатів у відносно стабільні роки.

2.2 Проблеми і перспективи розвитку банківського нагляду в Україні

Виявлені науковцями та практиками недоліки системи регулювання банківських установ в Україні, на жаль, не вдалося вирішити швидко, а, навпаки, вони вже зазнали ескалації і це призвело до втрат в економіці. Наприклад, регуляторам не вдалося визначити та в достатній мірі пом'якшити системні ризики, пов'язані зі стрімким зростанням кредитів та зростанням цін на активи, особливо на нерухомість. Це призвело до проциклічного характеру кредитної діяльності національних банків, що сприяло лібералізації Національного банку України від певних стандартів платоспроможності (зняття рівнів критеріїв платоспроможності клієнтів, що значно розширило можливості потенційних позичальників із підвищенням ризику). Ці проблеми посилюються через проциклічність визначення коефіцієнтів достатності капіталу банків, які дозволяють банкам мати менше капіталу на вигідних умовах, оскільки посилення конкуренції та обсягів кредитування неухильно веде до утворення системних ризиків та зниження стандартів оцінки ризиків. Слід зазначити, що ці процеси характерні практично для всіх країн світу, а не лише для України [10, с. 726].

Однією з проблем, пов'язаних із неефективним регулюванням фінансового сектору, є відсутність в Україні органу, який би відповідав за формування політики у фінансовому секторі. Як наслідок, бракує стратегії розвитку фінансового сектору, яка включає стратегію розвитку регулювання та нагляду. Незважаючи на численні докази позитивного впливу інституційної незалежності регуляторів та наглядових органів на фінансовий сектор, українське законодавство не містить відповідних стандартів та положень. Українські політичні лідери все ще не бажають надавати незалежність регуляторам та наглядовим органам фінансового сектору. Однією з

причин є застереження про те, що широкий спектр повноважень щодо застосування санкцій з боку регуляторних та наглядових органів призведе до неконтрольованого їх застосування до тих, хто порушує правила, та невідповідності застосування закону.

На відміну від країн Європейського Союзу, включаючи нових членів, керівні посади в Національному банку України недостатньо захищені від політичного тиску через відсутність відповідних законодавчих інструментів [12, с. 27]. Згідно зі статтею 85 Конституції України та статтею 18 Закону України "Про Національний банк України", Голова Національного банку України призначається Верховною Радою України за поданням Президента України більшістю голосів від конституційного складу Верховної Ради України на строк п'ять років. Цей термін не може перевищувати термін повноважень Президента, що може призвести до співпадіння з виборчими циклами та збільшує вплив політичних факторів під час призначення Голови Національного банку України. Крім того, Закон передбачає можливість дострокового звільнення Голови Національного банку України за певних обставин з політичних мотивів за поданням Президента в межах його конституційних повноважень. Водночас Конституція України не дозволяє Президенту України вносити до Верховної Ради України подання про звільнення Голови Національного банку України. Законом України «Про Національний банк України» не визначено структурних підрозділів, які здійснюють банківський нагляд, відсутні кваліфікаційні вимоги до їх керівників та строк їх повноважень [12, с. 28].

Однією з невирішених проблем є небажання банків надавати клієнтам правдиву інформацію про їхній фінансовий стан, рівень ризику та наявність певних проблем, особливо в умовах жорсткої конкуренції. Ця проблема особливо загострилася в період жорсткої конкуренції між банками. Для її вирішення необхідно, щоб Національний банк України запровадив механізми розкриття такої інформації, що дозволить клієнтам спостерігати за динамікою сучасної банківської діяльності.

Для зміцнення довіри до банківського сектору необхідне впровадження Національним банком України "інформаційно-відкритого" нагляду. Це дозволить захистити інтереси вкладників та інших банків, сприяючи підвищенню привабливості банківського сектору. Виключення можливості анулювання банківської ліцензії через упередженість недобросовісних співробітників наглядового органу дозволить зробити оцінку надійності банку за допомогою рейтингової оцінки більш достовірною.

Поняття "банківське регулювання" є ширшим за "банківський нагляд" і охоплює його як важливий структурний компонент. Відповідно до Закону України "Про Національний банк України", банківське регулювання є однією з функцій Національного банку, що включає розробку нормативних актів, які регулюють діяльність банків, встановлюють порядок здійснення банківського нагляду, визначають відповідальність за порушення банківського законодавства та основні принципи банківської діяльності. Проблеми у банківському регулюванні в Україні виникають через недоліки у нормативно-правовій базі банківської системи. Успішна законодавча робота Верховної Ради України, регуляторна діяльність Кабінету Міністрів України та Національного банку України можуть допомогти вирішити ці питання у майбутньому [17, с. 65].

Щоб усунути ці проблеми та вдосконалити систему банківського нагляду, необхідно вжити такі заходи:

1. Забезпечення незалежності Національного банку України:

- Змінити законодавство для захисту керівних посад Національного банку України від політичного тиску.

- Забезпечити незалежність процесу призначення та звільнення Голови Національного банку України від політичних факторів.

2. Покращення прозорості та інформаційної відкритості:

- Запровадити "інформаційно-відкритий" нагляд Національного банку України.

- Створити механізми для розкриття правдивої інформації банками щодо їхнього фінансового стану, рівня ризику та проблем.

3. Підвищення ефективності банківського регулювання:

- Розробити та впровадити сучасні нормативні акти, що регулюють діяльність банків.

- Забезпечити відповідність банківського регулювання міжнародним стандартам, таким як Базельські принципи.

4. Забезпечення належного нагляду за банківською діяльністю:

- Посилити повноваження Національного банку України для ефективного контролю за діяльністю банків.

- Розробити кваліфікаційні вимоги до керівників структурних підрозділів, які здійснюють банківський нагляд.

Завдяки реалізації цих заходів Україна зможе зміцнити свою банківську систему, підвищити довіру до неї та забезпечити її стійкість в умовах сучасних викликів та загроз.

Варто відзначити, що ключовим моментом, що вплинуло на стабільність банківської системи протягом 2023 року є зниження облікової ставки Національним банком з 25% до 15%. Позитивними результатами таких кроків є стимулювання економічного зростання за рахунок підвищення доступності кредитів для підприємств та громадян, уповільнення інфляції і покращення інфляційних очікувань, що допомагає зберегти привабливість гривневих інструментів для заощаджень. Іншим важливим фактором є повернення до постійної валютної лібералізації, а саме пом'якшення валютних обмежень і гнучке курсоутворення. Це зміцнить здатність Національного банку забезпечувати цінову і фінансову стабільність, а також економічне зростання в догостроковій перспективі. Успіх цієї політики не тільки знижує тиск на обмінний курс, але і допомагає уникнути нових емісій. Зважена та професійна політика регулюючих органів була важливим чинником, що дозволив їм у 2023 році зберегти фінансову стабільність [22, с. 522].

Таким чином, необхідно зупинитися на проблемах, пов'язаних з удосконаленням банківського нагляду. Від якості її організації значною мірою

залежить рівень розвитку банківської системи в цілому, фінансово-економічної системи держави. За останні роки система та організація банківського нагляду в Україні розвиваються досить активно. Сьогодні вона поважає більшість Базельських принципів. Запроваджено міжнародні стандарти бухгалтерського обліку, звітності та аудиту. Велика увага приділяється організації ранньої діагностики проблемних ситуацій у роботі банків, розробці системи моніторингу на основі оцінки ризиків. У процесі вдосконалення банківського нагляду та регулювання банківської діяльності в Україні першочергове значення мають такі фактори: підвищення рівня концентрації банківського капіталу, у тому числі на основі об'єднання банків; підвищення ступеня прозорості банківської системи на основі вдосконалення звітності; поліпшення систем ризик-менеджменту тощо.

2.3 Напрями удосконалення організаційного механізму системи банківського нагляду в Україні з використанням закордонного досвіду

У період кризового розвитку економіки, діяльність вітчизняних банків відбувається в умовах великих ризиків, що призводить до значних збитків банківських установ і свідчить про недостатню фінансову стабільність. Високі ризики в банківській системі України перешкоджають кредитуванню економіки та населення і вимагають вдосконалення регулювання діяльності банків і впровадження нових підходів до нагляду.

Можна запропонувати наступні заходи щодо підвищення рівня ліквідності, надійності та фінансової стійкості банківської системи України

На основі результатів проведеного дослідження, для ефективного вирішення проблем підвищення рівня ліквідності, надійності та фінансової стійкості установ банківської системи України, пропонується впровадження комплексу ключових оптимізаційних заходів:

1. Оптимізація та підвищення стандартів капіталу:

- Забезпечення більш вигідної організації та підвищення стандартів капіталу для забезпечення достатнього захисту від ризиків, які беруть на себе банківські установи. Це передбачає запровадження більш жорстких вимог до капіталу, що дозволить банкам бути більш стійкими до фінансових потрясінь.

2. Активне використання власного прибутку для інвестування і підвищення доходності активних операцій:

- Стимулювання використання власного прибутку банків для капіталовкладень. Це дозволить звільнити від оподаткування ту частину капіталу, яка направляється на підвищення рівня капіталізації кредитних установ. Також пропонується звільнити від податків на прибуток частину капіталу інвесторів, яка використовується для інвестування та збільшення власного капіталу банківської установи.

3. Залучення додаткового капіталу:

- Збільшення притоку капіталу у банки шляхом активного залучення коштів від акціонерів, включаючи портфельних інвесторів. Це допоможе зміцнити капітальну базу банків та збільшити їх фінансову стійкість.

4. Покращення нормативно-правового середовища:

- Внесення змін до законодавчої бази з метою систематизації обов'язкових економічних нормативів. Це дозволить підвищити ефективність процедур регулювання та нагляду в банківській сфері, що сприятиме створенню стабільного правового середовища для банківської діяльності.

5. Реструктуризація банків:

- Активізація процесів перебудови та реструктуризації банків з метою зміцнення їх фінансової стійкості. Це включає застосування стимулюючих заходів для зменшення капіталу проблемного банку, який приєднується до фінансово стійкого, шляхом перенесення безнадійних та сумнівних до повернення боргів.

Аналіз впровадження міжнародних принципів ефективного банківського нагляду в Україні показує, що більшість цих принципів виконуються у певній мірі. Протягом останнього десятиріччя Національний банк України здійснив значні

заходи для поліпшення ефективності банківського нагляду, зокрема в контексті відповідності міжнародним принципам.

Проте, в сучасних умовах, з урахуванням зростання обсягів активних операцій та активізації процесів створення банківських об'єднань та фінансово-промислових груп, головна увага регулятора повинна бути зосереджена на мінімізації ризиків у діяльності банків. Національному банку важливо впроваджувати підходи та методи, спрямовані на виявлення проблем у діяльності банків на початкових етапах їх виникнення. Необхідно проводити оцінку та управляти ризиками превентивно, а не після їх виникнення [26, с. 61].

Основні принципи ефективного банківського нагляду.

Нова редакція основних принципів ефективного банківського нагляду базується на розробці системи та використанні відповідних механізмів для мінімізації ризиків у діяльності банків. Для Національного банку України доцільно розширювати застосування банківського нагляду, базуючись на оцінці ризиків та вживаючи запобіжні заходи для забезпечення стабільності як окремих банків, так і банківської системи загалом. При цьому слід підкреслити важливість корпоративного управління в банку, зокрема у сфері ризик-менеджменту та внутрішнього контролю.

З метою наближення системи регулювання та нагляду за діяльністю банків в Україні до міжнародних стандартів, необхідно реалізувати комплекс заходів, спрямованих на загальну стабілізацію економіки, відновлення довіри до банківського сектору та підвищення ефективності діяльності Національного банку України у сфері контролю та регулювання банківської системи. Реалізація запропонованих заходів сприятиме мінімізації негативного впливу у короткостроковій перспективі і створить умови для швидкого розвитку банківської системи України в майбутньому [23, с. 76].

Основними напрямками розвитку банківської системи є: зміцнення банківської системи та забезпечення режиму чіткої координації запровадження більш комплексної монетарно-кредитної політики, спрямованої на вдосконалення механізмів функціонування банківської сфери України, зокрема заходів щодо

підвищення рівня довіри до українських банків та формування сприятливого середовища для створення нових фінансових інституцій; створення найбільш повної законодавчої бази для функціонування банківської системи; забезпечення відповідальності банків за своїми Перед державою, іншими фінансовими установами, а також фізичними та юридичними особами; зміцнення впливу Національного банку у забезпеченні сталого розвитку банківської системи, запобіганні системної кризи глобального характеру та масового банкрутства банків, які загрожують інтересам держави, суспільства та окремих осіб; створити систему органів нагляду за фінансовим становищем банків та вжиття, в разі необхідності, відповідних заходів; активно залучати банківський капітал до структурних перетворень економіки; послідовно домагатися балансу між попитом і пропозицією на гроші шляхом зниження ставки рефінансування НБУ і, відповідно, збільшувати попит суб'єктів господарювання на позикові кошти і підвищувати рівень управління активами і пасивами банків шляхом створення системи страхування ризиків. Розробка та прийняття комплексної програми фінансового оздоровлення українських банків сприяє зміцненню банківської системи. Важливо домогтися Національні гроші виконували роль засобу накопичення. Однак цей процес залежить не лише від ефективності банківської системи, але й, переважно, від економічної політики уряду. Державі важливо, щоб громадяни України відчували впевненість у збереженні своїх грошових заощаджень в українських банках без настання страху втрати їх. Це можливо лише за умови, що українські інвестори будуть довіряти банківській системі [20, с. 6-7].

На даний момент банківська система України демонструє нездатність ефективно протистояти негативним впливам як внутрішнього, так і зовнішнього характеру. Виявлення потенційних ризиків і адекватна реакція на них залишаються важливими проблемами. Система банківського нагляду не завжди своєчасно реагує на виявлені порушення і не забезпечує належної реакції на негативні тенденції у діяльності комерційних банків. Центральний банк може впливати на діяльність окремих банківських установ для нормалізації їх роботи, зміцнення фінансового стану, підтримки стабільності та надійності, а також контролювати фінансовий

ринок у цілому, впливаючи на прискорення або уповільнення економічного зростання [21, с. 78-79].

Однією з невирішених проблем є небажання банків надавати правдиву інформацію про своє фінансове становище. Ця проблема має вирішуватися на національному рівні, зокрема Національним банком України, до повноважень якого входить розкриття цієї інформації. Це дозволить клієнтам спостерігати за динамікою розвитку банку, а банківський менеджмент змусить уважно слідкувати за дотриманням нормативів. Такі заходи забезпечать належний розподіл ресурсів і втрати капіталу комерційним банком та підвищать відповідальність власників.

Національному банку України необхідно запровадити відкритий інформаційний нагляд, який зможе захистити інтереси вкладників та інших банків. Введення такого нагляду сприятиме підвищенню привабливості банківського сектору, знижуючи ймовірність анулювання банківської ліцензії через упереджену думку недобросовісних працівників наглядового органу [20, с. 98].

Для покращення системи нагляду пропонується впровадження поточного моніторингу діяльності банків, що дозволить вчасно виявляти конкретні операції, які не відповідають вимогам нормативно-правової бази Національного банку України та внутрішньобанківських положень, і запобігати їх проведенню. Подальші дослідження мають бути спрямовані на обґрунтування стратегічних принципів розвитку банківського регулювання та нагляду в Україні з урахуванням сучасних реалій. Зусилля також повинні бути зосереджені на розробці системи дій Національного банку України як органу банківського нагляду для забезпечення стабільного функціонування банківського сектора і захисту інтересів його клієнтів та кредиторів. Це передбачає активне впровадження системи контролю якості, зокрема системи раннього реагування та комплексної оцінки ризиків [20, с. 99].

Банківські системи різних країн мають свої особливості, що визначає відмінності у підходах до банківського регулювання та нагляду. У країнах з розвинутою економікою банківський нагляд існує у різних формах понад 100 років. Протягом останніх 20 років майже усі держави світу визнали ключову роль системи банківського нагляду у фінансово-кредитному секторі та економіці загалом.

В Європейському Союзі існують різні підходи до організації нагляду за фінансово-кредитним сектором. Одна з моделей передбачає концентрацію наглядових повноважень у центральному банку, інша – наявність спеціального єдиного державного наглядового органу, третя модель поєднує елементи перших двох. Жодна з цих моделей не є теоретично оптимальною. Кожна країна має обрати модель, яка відповідатиме її політичній спрямованості та фінансовій структурі, і яка буде ефективною та дієвою [25, с. 87].

Для подальшого розвитку банківської системи України необхідно впровадити заходи, спрямовані на загальну стабілізацію економіки, відновлення довіри до банківського сектору та підвищення ефективності діяльності Національного банку України у сфері контролю та регулювання банківської системи. Реалізація запропонованих заходів сприятиме мінімізації негативного впливу у короткостроковій перспективі та створить умови для швидкого розвитку банківської системи України у майбутньому.

Кожна країна світу має свої особливості організації системи банківського нагляду, але головна причина, яку відбито в будь-якому рішенні щодо спільної роботи наглядових органів, зводиться до необхідності контролю над фінансовими ризиками на «єдиному просторі».

І з інституційної точки зору, виділяються групи країн, відмінні у способах організації побудови наглядових систем, місцем і роллю центрального банку в цих системах (табл. 2.2).

Виділяються три основні моделі організації системи банківського регулювання та нагляду [25, с. 88]:

1. Модель «єдиного фінансового органу управління», згідно з якою регулювання і нагляд за всіма секторами національної фінансово-кредитної системи здійснюється єдиним наглядовим органом – центральним банком, який несе відповідальність за стійкість фінансово-кредитної системи країни і забезпечує застосування уніфікованих підходів і механізмів банківського нагляду. Дана модель організації системи банківського регулювання та нагляду набула свого розвитку, зокрема, в Австрії, Німеччині, Японії, Швеції, Великобританії, Греції,

Португалії, Іспанії тощо. У цілому єдиний державний наглядовий орган створений у 28 країнах світу. Проте, варто зазначити, що ця модель уже втратила свої позиції, хоча, як і раніше, є затребуваною;

Таблиця 2.2 - Організація побудови наглядових систем у різних країнах світу (сформована на основі [25, с. 89])

Країни світу	Організація побудови наглядових систем
Україна, Австралія, Ісландія, Великобританія, Іспанія, Ірландія, Нідерланди, Італія, Нова Зеландія, Португалія	наглядова діяльність здійснюється лише центральним банком
США, Швейцарія, Бельгія, Греція, Франція, Німеччина	наглядова діяльність здійснюється центральним банком спільно з іншими органами влади
США	наглядова діяльність здійснюється Федеральною резервною системою спільно з міністерством фінансів, незалежним агентством і Федеральною корпорацією страхування депозитів
Швейцарія	наглядова діяльність здійснюється центральним банком спільно з Банківською комісією
Бельгія	наглядова діяльність здійснюється центральним банком спільно з Міністерством фінансів з нагляду за кредитними організаціями
Греція	наглядова діяльність здійснюється центральним банком спільно з Валютним комітетом
Франція	наглядова діяльність здійснюється центральним банком спільно з Банківською комісією
Німеччина	наглядова діяльність здійснюється центральним банком спільно з Федеральною службою кредитного контролю
Данія, Канада, Люксембург, Швеція, Австрія, Фінляндія, Норвегія	наглядова діяльність здійснюється не центральним банком, а іншими наглядовими органами

2. Дворівнева модель розподіляє наглядову відповідальність (за безпосередньої участі центрального банку та/або Міністерства фінансів) між двома різними спеціалізованими органами, один з яких здійснює пруденційний нагляд, а інший контролює прозорість операцій. Прикладами таких моделей є відповідні моделі США. Там три органи влади несуть основну відповідальність за регулювання та нагляд за комерційними банками, і вони домовились про розмежування функцій:

1) Федеральна резервна система

2) Федеральна корпорація страхування депозитів; і 3) Управління контролера грошового обігу. Крім того, два наглядові органи здійснюють нагляд за ощадними банками та кредитними спілками: Управління нагляду за ощадливістю та Національна асоціація кредитних спілок. Також створені та успішно функціонують органи нагляду на рівні штатів та інші федеральні наглядові органи. Ця модель також повністю прийнята в Нідерландах. Модель визначається намаганням регулятора досягти макро- та мікропруденційної стабільності, з одного боку, та захистити права інвесторів незалежно від виду діяльності, з іншого. Загалом дворівнева модель прийнята в 29 країнах.

3. "Секторальна" модель. Спеціальне агентство здійснює нагляд за фінансово-кредитним сектором, залишаючи регуляторну функцію повністю за мегарегулятором. Згідно з дослідженням організації систем банківського регулювання та нагляду, проведеним аналітиками Європейського центрального банку, більшість країн (38) віддають перевагу "секторальній" моделі. Варто зазначити, що в останнє десятиліття спостерігається перехід від секторальної моделі до моделі "єдиного фінансового органу" або "дворівневої" моделі, оскільки зростає потреба в координації зусиль наглядових органів, що діють у різних фінансово-кредитних секторах. Такий перехід характерний для таких країн, як Греція, Португалія, Литва, Фінляндія та Франція [25, с.89-90].

У багатьох країнах банки, які не відповідають певним рейтинговим критеріям, автоматично стають об'єктом пильної уваги з боку органів банківського нагляду; на відміну від української рейтингової системи, що використовується НБУ, рейтингові системи розвинутих країн обов'язково включають такий елемент дослідження, як операційний ризик. Впровадження цього елемента оцінки банків у національну рейтингову систему наблизить українські банківські стандарти до світових стандартів, рекомендованих Базельським комітетом, та дозволить більш точно виявляти можливі проблеми в діяльності вітчизняних банківських установ.

Зважаючи на унікальні особливості банківського сектору кожної країни та різні підходи до формування регуляторної політики, банківський нагляд також

здійснюється по-різному. Нагляд за фінансовими установами відрізняється як поєднанням форм організації наглядової діяльності, так і структурою самої системи. Однак, незалежно від обраної моделі, ключова роль держави у забезпеченні стабільності банківської системи залишається незмінною. Водночас банківський нагляд - це усунення або мінімізація ризику загальної нестабільності.

Напрями розвитку банківського нагляду в Україні на етапі переходу до міжнародних стандартів представлені в Додатку Г.

Таким чином, банківський нагляд відіграє важливу роль у зміцненні банківської системи України. Приведення вітчизняного банківського нагляду у відповідність до міжнародних стандартів дозволить банківському сектору перейти до моделі розвитку, яка зосереджується на якісному виконанні та досягненні довгострокової ефективності.

Рейтингова система CAMELS, яка використовується Національним банком України для оцінки діяльності банків, включає низку ключових факторів, таких як капітал, якість активів, управління, прибутковість, ліквідність та чутливість до ринкових ризиків. На відміну від рейтингових систем розвинених країн, українські рейтинги не включають компонент операційного ризику. Враховуючи гостроту кризи та високий рівень проблем в українській банківській системі, розглядається можливість вирішення проблем шляхом передачі проблемних банків під контроль Фонду гарантування вкладів фізичних осіб або створення спеціалізованого державного агентства з управління непрацюючими активами. Запропоновані напрями вдосконалення банківського нагляду спрямовані на підтримку фінансової стабільності та довіри до банківського сектору, що відіграє важливу роль у функціонуванні банківських установ в умовах європейської інтеграції України.

З метою зміцнення фінансової стабільності банківської системи державне регулювання та нагляд за діяльністю банків включає низку ключових напрямів. Зокрема, в контексті прийняття нової Базельської угоди щодо стандартів достатності капіталу та управління ризиками банків, кодифікації банківського законодавства та його доповнення необхідними законодавчими та нормативно-правовими актами, посилення внутрішнього аудиту та контролю, посилення вимог

до професійної кваліфікації та ділової репутації керівництва банків, банківської системи та великих "системних установ вдосконалення пруденційного нагляду за їх діяльністю (шляхом підвищення рівня координації діяльності органів банківського нагляду), серед іншого.

ВИСНОВКИ

В результаті проведеного дослідження можна зробити наступні висновки:

1. Система банківського нагляду - це структурована сукупність інтересів, норм і правил, засобів впливу, організаційно-економічного забезпечення контрольно-наглядової діяльності, які визначають порядок формування цієї системи. У широкому розумінні банківський нагляд - це система економічних та правових заходів, що вживаються органами державної влади (або їх уповноваженими представниками) з метою забезпечення стабільності, безпеки та ефективності банківського сектору шляхом розумного обмеження ризиків банківської діяльності та створення достатніх резервів для покриття можливих збитків. Його можна визначити так. В Україні органами банківського нагляду є Національний банк України та Фонд гарантування вкладів фізичних осіб. Орган банківського нагляду повинен забезпечити належний та надійний контроль і регулювання діяльності банків у межах правового поля, тобто законів та нормативно-правових актів НБУ.

2. Протягом останніх років НБУ вдосконалив процеси управління ризиками в банківській діяльності та запровадив систему оцінки ризиків для банківського нагляду. Однак, в Україні, включаючи комерційні банки, зроблено лише перші кроки для адекватної оцінки ринкових та операційних ризиків: не всі банки приділяють достатню увагу системам управління ризиками, деякі банки створили системи управління ризиками, але лише формально і т.д. Слід зазначити, що процес впровадження адекватної та комплексної системи оцінки та управління ризиками ще далекий від завершення. Надійність і стабільність банківських установ забезпечується комплексним і безперервним процесом регулювання. Його успіх або невдача залежить від здатності регулятора відстежувати зміни у фінансовому секторі та вживати своєчасних і адекватних заходів для надання допомоги банкам у складних ситуаціях.

3. Вітчизняна банківська система працює в напруженому середовищі невизначеності з моменту початку військових дій в Україні в лютому 2022 року.

Водночас банки продовжують працювати, намагаючись виконувати всі функції, зобов'язання та дотримуватися нормативних вимог.

Відповідно до Закону України "Про банки і банківську діяльність" Національний банк України активно сприяє стабільності банківської системи, запровадивши низку нормативно-правових актів. Ситуація війни вимагає особливого підходу до функціонування банківської системи, зокрема підтримки довіри клієнтів до банківського сектору. У цей період НБУ прийняв низку важливих рішень, таких як обмеження діяльності банків на валютному ринку, призупинення відтоку іноземної валюти та встановлення лімітів на операції з готівкою.

4. Слід виділити питання, пов'язані з удосконаленням банківського нагляду. Якість його організації значною мірою визначає рівень розвитку банківської системи в цілому та фінансово-економічної системи держави. Протягом останніх років система та організація банківського нагляду в Україні розвивалася дуже активно. Більшість Базельських принципів наразі дотримуються. Впроваджено міжнародні стандарти бухгалтерського обліку, звітності та аудиту. Значна увага приділяється організації ранньої діагностики проблемних ситуацій у банківській діяльності та розвитку системи моніторингу, що базується на оцінці ризиків. Найважливішими аспектами процесу вдосконалення банківського нагляду та регулювання в Україні є підвищення концентрації банківського капіталу, у тому числі шляхом злиття банків; підвищення прозорості банківської системи шляхом удосконалення звітності; удосконалення системи управління ризиками.

5. Функціонування вітчизняних банків у період економічної кризи характеризувалося високими ризиками, що призвело до значних збитків банківських установ та свідчить про недостатній рівень їх фінансової стійкості. Високі ризики, притаманні українській банківській системі, обмежують кредитування економіки та домогосподарств, що вказує на необхідність удосконалення банківського регулювання та запровадження нових підходів до наглядових процедур.

6. Банківські сектори різних країн мають різні особливості та підходи до формування регуляторної політики, а отже, і банківський нагляд здійснюється по-різному. Організаційна структура та форма нагляду за фінансовими установами можуть відрізнятися залежно від обраної моделі, але в будь-якому випадку він залишається вирішальним фактором забезпечення стабільності банківської системи країни. Таким чином, банківський нагляд спрямований на усунення або мінімізацію загрози загальної нестабільності.

7. З метою підвищення стабільності банківської системи та забезпечення її фінансової стійкості державне регулювання та нагляд за діяльністю банківських установ зосереджується на широкому спектрі заходів. Ключовими напрямками такого регулювання є, насамперед, удосконалення та оновлення Закону "Про банки і банківську діяльність" відповідно до вимог Базельської угоди, яка встановлює стандарти достатності капіталу та управління ризиками. Це також передбачає посилення вимог до внутрішнього аудиту та внутрішнього контролю в банках, підвищення професійних стандартів та ділової репутації банківського менеджменту, вдосконалення пруденційного нагляду за банківською системою та великими "системними установами" шляхом підвищення рівня координації між регуляторними заходами та грошово-кредитною, фіскальною і структурною політикою, а також підвищення прозорості їхньої діяльності, в тому числі шляхом підвищення прозорості (розвиток кредитних бюро та рейтингових агентств).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про банки і банківську діяльність: Закон України № 2121-III від 07.12.2000 р., із змінами, внесеними 15.08.2022 р.
2. Барна М. Ю., Руцишин Н. М. Стан і тенденції розвитку банківської системи в контексті структурного реформування національної економіки України. Науковий журнал “*Наукові горизонти*”. 2020. Т. 23. № 12. С. 84-98.
3. Бортніков Г. П., Любіч О. О., Гладких Д. М. Державні банки в умовах воєнного стану: ключові проблеми та заходи реагування. *Фінанси України*. 2022. № 4. С. 67-91.
4. Вавдіюк Н. С., Корецька Н. І. Банківське регулювання та нагляд: *навчальний посібник* Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2018. 336 с.
5. Варцаба В.І., Заславська О.І. Сучасне банківництво: *теорія і практика*: навчальний посібник Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2018. 364 с.
6. Васюренко О.В. Банківський нагляд: *підручник*. Київ: Знання, 2011. 502 с.
7. Волкова В.В. Тенденції розвитку банківського нагляду в Україні в умовах переходу до міжнародних стандартів. *EUROPEAN JOURNAL OF ECONOMICS AND MANAGEMENT*. Т. 4. № 3. 2018. С. 26-35.
8. Ганзюк С.М. Лінькова А.В. Особливості функціонування проблемних банків в Україні. *Молодий вчений*. 2016. № 8 (35). С. 11-14.
9. Герасимович А.М., Парасій-Вергуненко І.М., В.М. Аналіз банківської діяльності: *навчальний посібник* Київ: КНЕУ, 2020. 599 с.
10. Гладинець Н. Ю. Проблеми і перспективи розвитку банківського нагляду в Україні. *Економіка та суспільство: електронний науковий фаховий журнал*. 2016. №7. С. 722-726.
11. Гудзь Т.П. Банківський нагляд: *навчальний посібник*. Київ: Ліра, 2013. 380 с.

12. Гура О. Л. Проблеми та перспективи функціонування банківської системи України: *Ефективна економіка*. 2018. С. 24-29.

13. Дятлова Ю. В. Розвиток банківського сектору України в умовах конкурентної інтерналізації: *методичний підхід до оцінювання*. Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. 2019. № 16. Т. 1. С. 67-74.

14. Єрмошкіна О. В., Букресєва Д. С., Путров А. В. Інструменти удосконалення діяльності комерційного банку в умовах цифрової трансформації: *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: Економічні науки. 2022. № 1. С. 184-189.

15. Коваленко В. В. Банківський нагляд: *навчальний посібник*. Суми: УАБС НБУ, 2007. 262 с.

16. Лещенко В. В. Організація системи банківського нагляду: *структура, моделі, проблеми регулювання: Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 6. С. 132-136.

17. Макаренко Ю.П. Сучасний стан та шляхи удосконалення банківського регулювання та нагляду інвестиції: *практика та досвід*. 2017. №12. С. 62-67.

18. Мамедов С.Г. Підвищення ефективності нагляду в контексті реструктуризації банків: *вісник університету банківської справи*. 2017. №1(28). С. 60-64.

19. Міщенко В.І. Банківський нагляд: *підручник.: Центр наукових досліджень НБУ: УН-т банк. справи НБУ*, 2011. 498 с.

20. Новікова Л. Ф., Панасейко І. М., Павлова К. І. Проблеми та шляхи вдосконалення інструментів регулювання ліквідності банківської системи. Науковий погляд: *економіка та управління*. 2018. № 4. С. 93-103.

21. Новосьолова О. С. Ліквідність банку та банківської системи України як індикатор ефективності банківської діяльності. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Економіка і управління*. 2020. Т. 31 (70). № 3 (2). С. 76-82.

22. Панасенко І.М. Банківський нагляд як інструмент забезпечення стабільності банківської системи України: *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. №23. С.518-523.

23. Соловаров А. В. Деякі аспекти банківського нагляду як інструменту впливу центрального банку: *Молодий вчений*. 2015. №1. С. 74–78.

24. Стечишин Т. Б. Банківська справа: *навчальний посібник* Тернопіль: ТНЕУ, 2018. 404 с.

25. Устинова І., Полторацька Ю. Міжнародні практики організації банківської моделі для реформування банківського нагляду в Україні: *Юридичний вісник*. 2017. № 1 (42). С. 86–91.

26. Фурман О.М. Державне регулювання діяльності банків. Серія: *Економіка та підприємництво*. 2019. № 1 (106). С. 56-62.

27. Чібісова В. Ю. Проблема забезпечення ефективного регулювання ліквідності банків у сучасних умовах: *Бізнес Інформ*. 2020. № 2. С. 350-357.

28. Щуревич О.І. Теоретико-методологічні основи банківського регулювання та нагляду в Україні: *Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України*. 2015. № 25.3. С. 338–344.

29. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua>. (дата звернення: 01.06.2024).

30. Фінансова звітність банків України. Національний банк України. URL: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=64097. (дата звернення: 01.06.2024).

31. Руда О. Л. Сучасний стан банківської системи України та її конкурентоспроможність / *Ефективна економіка* /. 2019. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7013>.

32. Наглядова статистика. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення: 26.04.2024).

33. Рейтинг банків України – мінфін. *Мінфін - все про фінанси: новини, курси валют, банки*. URL: <https://minfin.com.ua/ua/banks/rating/?date=2023-01-01> (дата звернення: 08.05.2024).

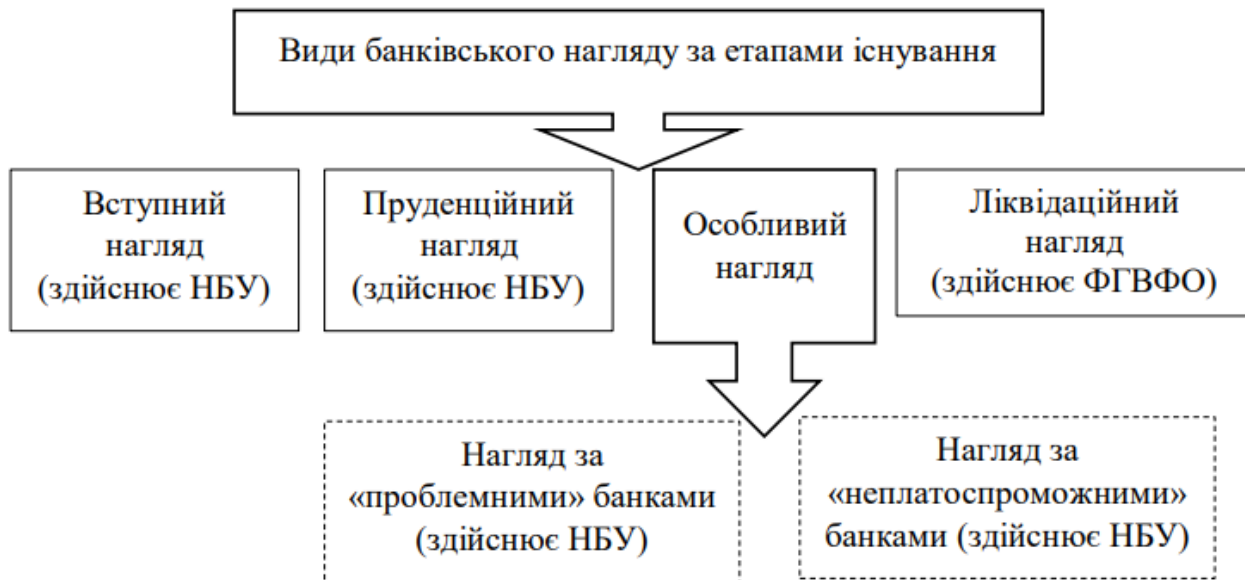
ДОДАТОК А

Таблиця А. Функції банківського нагляду та їх змістові характеристики

Функція	Зміст функції
Методологічна	розробка системи понять, методів, принципів, норм, методик, способів і засобів організації діяльності, необхідних при здійсненні банківського регулювання (результативність визначається повнотою використання принципів, методичних підходів, а також нормативного організаційного та інструментального забезпечення банківського нагляду)
Організаційна	формування процедури і процесу створення правил
Регулятивна	здійснення заходів щодо регулювання економічних відносин між складовими банківської системи, а також окремими елементами її зовнішнього оточення
Контрольна	виявлення відхилень щодо дотримання регулятивних норм і вимог
Захисна	превентивне обмеження операцій банків з високим рівнем ризику
Антикризова	пошук напрямів та реалізації дій, спрямованих на відновлення фінансового стану банків

ДОДАТОК Б

Рисунок Б. Класифікація видів банківського нагляду в Україні

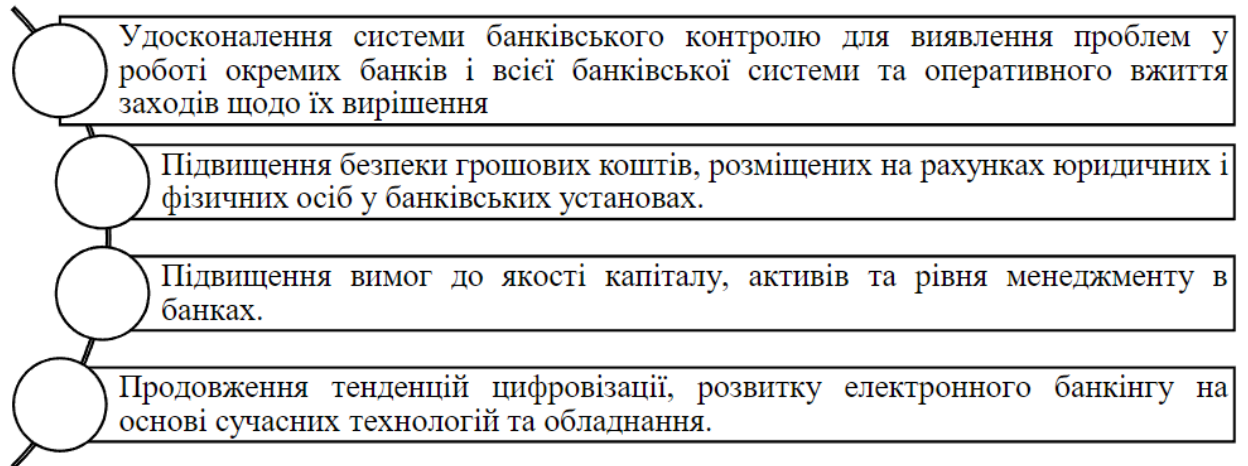
ДОДАТОК В

Таблиця В. Основні показники банківського сектору України

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення 2022 р. - 2020 р.
Загальні балансові показники (млрд грн)				
Загальні активи	1 737	1848	1911	174,0
у т.ч. в іноземній валюті	788	755	779	-9,0
Зміна (р/р, %)	10.6%	6.4%	3.4%	-7,2
Чисті активи	1 256	1336	1361	105,0
Зміна (р/р, %)	0.2%	6.4%	1.8%	1,6
Валові кредити суб'єктам господарювання	847	870	919	72,0
у т.ч. в іноземній валюті	437	423	460	23,0
Зміна (р/р, %)	2.0%	2.7%	5.6%	3,6
Чисті кредити суб'єктам господарювання	477	457	472	-5,0
Валові кредити фізичним особам	157	171	197	40,0
у т.ч. в іноземній валюті	83	68	61	-22,0
Зміна (р/р, %)	-10.4%	8.6%	15.0%	25,4
Чисті кредити фізичним особам	76	92	114	38,0
Кошти суб'єктів господарювання	413	427	430	17,0
у т.ч. в іноземній валюті	177	163	150	-27,0
Зміна (р/р, %)	18.2%	3.4%	0.85	-17,4
Кошти фізичних осіб	437	479	509	72,0
у т.ч. в іноземній валюті	239	243	241	2,0
Зміна (р/р, %)	8.7%	9.6%	6.3%	-2,4
Фінансові результати (%)				
Чисті процентні доходи	44.2%	53.1%	22.5%	-21,7
Чисті комісійні доходи	24.2%	27.5%	9.6%	-14,6
Відрахування в резерви	198.3%	49.3%	3.8%	-194,5
Чистий прибуток/збиток	-159.4%	-26.5%	10.8%	170,2

ДОДАТОК Г

Рисунок Г. Напрями подальшого розвитку банківської системи України

-
- Удосконалення системи банківського контролю для виявлення проблем у роботі окремих банків і всієї банківської системи та оперативного вжиття заходів щодо їх вирішення
 - Підвищення безпеки грошових коштів, розміщених на рахунках юридичних і фізичних осіб у банківських установах.
 - Підвищення вимог до якості капіталу, активів та рівня менеджменту в банках.
 - Продовження тенденцій цифровізації, розвитку електронного банкінгу на основі сучасних технологій та обладнання.

ДОДАТОК Д

Рисунок Д. Напрями вдосконалення банківського нагляду в Україні в умовах переходу до міжнародних стандартів

